

ENGLESKI APELACIONI SUD

Presuda od 6, 7, 8, 9. i 12. III 1979.

Bremer Handelsgesellschaft m. b. H. c/a
J. H. Rayner & Co. Ltd.

Suci: Lord Justice Megaw, Lord Justice Bridge, Lord Justice Templeman

Prodaja robe (FOB) - Imenovanje broda - Prodavatelji odbili imenovanje - Kupci zahtijevaju produženje roka ukrcaja - Da li se primjenjuje klauzula 7 iz formularnog ugovora GAFTA 64 - Da li su u suprotnosti klauzule 4, 7 i 10 iz Anec FOB Contracta sa klauzulom 7 iz formularnog ugovora GAFTA 64 - "Klauzula kruga", klauzula 28a iz formularnog ugovora GAFTA 77 ne može doći do primjene u ovom slučaju jer je došlo do "razbijanja" kruga

Tužitelji u ovom sporu su Bremer Handelsgesellschaft m.b.H. kao prodavatelji, a tuženi su J.H. Rayner & Co. Ltd. kao kupci.

Tužitelji su s tuženima sklopili 1. srpnja 1974. ugovor o kupoprodaji 6800 tona brazilske soje, žetva 1974, za ukrcaj tijekom srpnja 1974. FOB. Prema ugovoru, ukrcaj je trebao biti izvršen u dvije brazilske luke: 2800 tona u Porto Alegre, a 4000 tona u Rio Grande.

Tuženi su 19. srpnja 1974. imenovali brod "Nestos" za preuzimanje isporuke od 2000 t ugovorenog tereta u luci Rio Grande; kao vrijeme dolaska označen je 27. srpanj. Istog dana (19. VII) tuženi su imenovali brod "Desideria F" za preuzimanje isporuke od 1000 t ugovorenog tereta u Rio Grande, a vrijeme dolaska bio je 3. kolovoz. Također su istog dana tuženi zahtijevali produženje roka isporuke, u skladu s klauzulom 7 iz ugovora GAFTA 64.

Tužitelji (prodavatelji) su 22. srpnja ustvrdili da su tuženi (kupci) krivi za povredu ugovora, te da su oni, tužitelji, oslobođeni svih daljnjih obveza. Njihova tvrdnja bila je zasnovana na slijedećim pretpostavkama: 1. da je imenovanje "Nestosa" nevaljano, jer nije u skladu s klauzulom 7 iz Anec forma; 2. da tuženi nemaju pravo na produženje ugovorenog roka prema klauzuli 7 iz GAFTA 64.

Medjutim, tuženi su držali da je ugovor i dalje na snazi, te su 21. srpnja imenovali drugi brod, Waardrecht,

za ukrcaj ugovorenog tereta u obje luke tijekom kolovoza. (U nastavku daljnjeg izlaganja nećemo se više vraćati na upravo iznešeni detalj, jer on nije od bitnog značaja za kasnije nastali spor.)

Slijedećeg dana, 24. srpnja tuženi su izvijestili tužitelje da će brod "Nestos" biti spreman za ukrcaj 5. kolovoza u Rio Grande. Slijedila je obavijest od 25. srpnja da će "Nestos" biti spreman za ukrcaj u Rio Grande 30. srpnja.

Nadalje, 29. srpnja tuženi su prihvatili raskid (rescission) ugovora od 22. srpnja od strane tužitelja - kao najavljeno neispunjenje ugovora (anticipatory breach), te su tužiteljima uputili obavijest da će unatoč tome izvršiti namjeravanu kupnju, do čega međjutim nije došlo.

"Desideria F" je stigla 4. kolovoza 1974. u Rio Grande i bila je spremna za ukrcaj. "Nestos" je stigao i bio je spreman za ukrcaj u Rio Grande 21. kolovoza 1974.

Kupci (tuženi u ovom sporu) pokrenuli su arbitražni postupak, zahtijevajući naknadu štete od prodavatelja (tužitelja u ovom sporu), zbog jednostranog raskida ugovora. Visina zahtijevane odštete određena je na osnovi razlike ugovorne i tržišne cijene brazilske soje na dan 29. srpnja. U arbitražnom postupku kupcima (tuženima) dato je pravo na ostvarenje punog iznosa zahtijevane odštete. Prodavatelji (tužitelji) su uložili žalbu Apelacionom vijeću GAFPA-e (Board of Appeal of GAFPA). Apelaciono vijeće je potvrdilo ranije donešenu odluku o odgovornosti prodavatelja za naknadu štete kupcima, ali u manjem iznosu od zahtijevanog. Niži iznos obračunat je na bazi usporedbe s ugovornom cijenom i cijenom na tržištu brazilske soje u različite dane nakon 29. srpnja.

Apelaciono vijeće formuliralo je pravno pitanje u obliku "special case" za Sud.

Prvostepeni sudac, Mr. Justice Mocatta, presudio je na temelju "special case" u korist tužitelja (prodavatelja), utvrđujući da nisu odgovorni tuženima (kupcima) za štetu.

Tuženi ulažu žalbu na Apelacioni sud. Apelacioni sud sudio je u sastavu: Lord Justice Megaw, Lord Justice Bridge, Lord Justice Templeman i presudio je u korist tuženih kupaca, potvrđujući odluku Arbitraže i Apelacionog vijeća Arbitraže.

Iscrpna obrazloženja za ovakvu odluku dao je u svojem votumu prvenstveno sudac Bridge.

Na početku svojeg izlaganja on ističe da je ugovor sačinjen na osnovi četiri različita dokumenta: 1. mešetarova zaključnica (brokers' contract note) koja sadrži odredbe i uvjete prema 2. "Standard Anec FOB Contract 74" (u nastavku Anec form); Anec form nadalje sadrži 3. "GAFTA form f.o.b. Contract no. 64 (u nastavku GAFTA 64) i potom GAFTA 64 uključuje 4. uvjete i odredbe GAFTA ugovora nazvanog "Contract for Brazilian Parcels Rye Terms No. 77" (u nastavku GAFTA 77).

Prema sudcu Bridgeu prvo pitanje koje treba u ovom sporu razriješiti jest: da li odgovornost tužitelja (prodavatelja) ovisi potpuno o tome jesu li tuženi (kupci) imali ili nisu imali pravo pozvati se na produženje roka isporuke robe u skladu s odredbom klauzule 7 iz GAFTA 64. Na ovom mjestu potrebno je citirati slijedeće klauzule iz Anec forma: 4, 7, 10 i 14.

Klauzula 4 - ISPORUKA: Između (slijedi prazan prostor), uključujući oba datuma, rok može trajati najduže 31 dan.

Klauzula 7 - IMENOVANJE BRODA (nomination of vessel): Kupac je dužan pismeno imenovati brod prodavatelju najmanje 15 dana prije nastupanja spremnosti za ukrcaj i označiti brodski prostor koji stoji na raspolaganju u prvoj ili jedinoj luci ukrcaja.

Klauzula 10 - TROŠKOVI ČUVANJA: U slučaju da dio ili sav teret nije na brodu posljednjeg dana roka utvrđenog za isporuku, kupac je dužan snositi troškove čuvanja u visini od 0,15 US \$ po metričkoj toni i po danu za prvih 15 dana, potom dolazi do povišenja za 0,025 US \$ po metričkoj toni i po danu, što će se primjenjivati za svako daljnje razdoblje od po 15 dana. Troškove čuvanja - ukoliko postoje, treba snositi kupac uz predočenje određene obavijesti o zaduženju (debit note). Ranije navedena plaćanja uključuju troškove uskladištenja, kamate, troškove osipanja, kao i troškove osiguranja.

Klauzula 14 - OSTALI UVJETI: Sve ostale odredbe i uvjeti koji nisu u suprotnosti s navedenim prema ugovoru broj 64 Grain and Feed Trade Association (stranke potvrđuju da za njih znaju i da su o njima obaviještene) i svi

navodi tamo dati bit će uzeti kao da su napisani u formularu ugovora na odgovarajućem mjestu. Svaka posebna odredba ili uvjet koji se na to odnose bit će shvaćeni kao da su napisani u takvom formularu ugovora.

U nastavku ćemo također citirati klauzule 6 i 7 iz ugovora GAFTA 64:

Klauzula 6 - ISPORUKA: Isporuka (robe - op.a.) u brodski prostor kupca, spremna za ukrcaj i stavljena na raspolaganje između (prazan prostor) uključujući oba datuma. Prodavatelji imaju pravo na pismenu ili brzojavnu obavijest o spremnosti broskog prostora za ukrcaj najmanje (prazan prostor) dana ranije. Brod će biti spreman za ukrcaj kako je uobičajeno u luci ukrcaja. Teretnica će se smatrati za dokaz o danu izvršene isporuke, ukoliko ne postoji dokaz o protivnom.

Klauzula 7 - PRODULJENJE: Ukoliko kupac ne stavi na raspolaganje odgovarajući brodski prostor u ugovoreno vrijeme, bit će kriv zbog propusta, osim ako uputi obavijest prodavatelju pismom ili brzojavom sa zahtjevom za produljenje, najkasnije posljednjeg dana određenog za ukrcaj. Ukoliko je produljenje zatraženo na ovaj način, prodavatelj će čuvati žitarice za račun kupca po tržišnim troškovima za uskladištenje, uz kamate i osiguranje koje će platiti sam kupac. Međutim, bilo kada - nakon što je prošao 21 dan po okončanju tako utvrđenog roka isporuke - prodavatelj može zahtijevati plaćanje ugovorene cijene, uz dodatno ostalih troškova čuvanja, umanjениh za tekuće troškove FOB prema potvrdi o uskladištenju i takva potvrda o uskladištenju, bez protupožarnog osiguranja, smatrat će se kao potpuno izvršenje ugovora od strane prodavatelja.

Pri razmatranju spomenutog pitanja - da li su tuženi imali pravo na zahtjev za produljenje roka isporuke prema uvjetima iz klauzule 7, GAFTA 64, ili im je to pravo bilo oduzeto prema uvjetima Anec forma - sudac Bridge ističe da u ovom sporu treba rješavati problem konstrukcije samog ugovora, tj. koji su dokumenti stvarno relevantni za njegov nastanak i kasniju primjenu. Među strankama nema spora o činjeničnom stanju, već o kompatibilnosti odnosno inkompatibilnosti pojedinih normi različitih dokumenata koji tvore sadržaj ugovora.

Zadržavajući se detaljno na analizi pojedinih odredaba i njihovu značenju, sudac Bridge dolazi do zaključka da

ne postoji nikakva kontradikcija između klauzule 7 iz ugovora GAFTA 64 i klauzule 7 iz Anec forma jer, kako navodi, nema razloga zbog čega bi zahtjev za unaprijed datom obavijesti (advance notice) o očekivanom datumu dolaska bilo kojeg broda imenovanog od strane tuženog (kupca), bio držan kao da je u suprotnosti s klauzulom koja kupcu pruža mogućnost da zahtijeva produženje roka isporuke.

Takodjer nisu u suprotnosti odredbe klauzule 4 i 10 Anec forma s klauzulom 7 iz formularnog ugovora GAFTA 64.

Prema tumačenju suca Bridgea, klauzula br.4 iz Anec forma - koja se odnosi na isporuku ("Rok može trajati najduže 31 dan") - treba biti shvaćena isključivo kao upozorenje onome tko sastavlja ugovor, da se taj oblik ugovora odnosi samo na rok isporuke koji ne bi bio duži od 31-og dana. Medjutim, mogućnost roka koji bi trajao duže od 31-og dana očita je i u klauzuli 10 istog ugovora (Anec form), jer se u njoj odredjuju uvjeti o dodatnom plaćanju do kojih dolazi prekoračenjem originarno ugovorenih rokova isporuke. Drugačijim tumačenjem klauzula 4 Anec forma ne bi bila u suprotnosti samo s klauzulom 7 iz GAFTA 64, već i s klauzulom 10 iz Anec forma.

U potkrijepu svojih navoda sudac Bridge spominje slučaj Societé Co-operative Suisse des Cereales et Matieres Fourrageres c/a La Plata Cereal Company S.A. (1947). U tom slučaju ugovor je sklopljen prema London Corn Trade Association form 64, koji se može držati "prethodnicom" GAFTA-e.

Po svemu što je do sada iznešeno sudac Bridge prihvaća žalbu i drži da tuženi imaju pravo na naknadu štete nastalu jednostranim raskidom ugovora od strane tužitelja.

Tuženi su nedvojbeno dokazali da su 29. VII, kad su prihvatili raskid (repudiation) od strane tužitelja, bili u mogućnosti izvršiti sve svoje ugovorne obveze uz valjano imenovanje broda "Nestos", na vrijeme za isporuku 21. kolovoza, kao i da su imali namjeru preuzeti isporuku "on board" prvog mogućeg dana. Zbog toga tuženi imaju pravo na naknadu štete nastale 21. kolovoza.

Konačno dolazimo i do zahtjeva tuženih za naknadu štete vezane uz namjeravano izvršenje isporuke robe 4. ili 5. kolovoza brodom "Desideria F". Na ovom mjestu susrećemo se s novim momentom u sporu: među strankama nije sporno

da je "Desideria F" valjano imenovana 19. srpnja za ukrcaj 1000 t ugovorene robe, uz očekivani dolazak u luku 3. kolovoza. Međutim u svibnju iste, 1974. g. Bremer (u ovom dijelu teksta koji se odnosi na nove elemente u sporu tako ćemo ih imenovati da bi se izbjegli nesporazumi) su kao kupci sklopili ugovor s Raynerom kao prodavateljima o kupoprodaji 1000 t brazilske soje po utvrđenoj cijeni s isporukom u srpnju 1974, FOB Rio Grande. I ovaj potonji ugovor sadrži stanovitu verziju Anec forma, ali ne potpuno identičnu ovoj o kojoj se ovdje raspravlja. No, Anec form prema ugovoru sačinjenom u svibnju također uključuje ugovore GAFTA 64 i GAFTA 77.

Bremer je 18. srpnja imenovao "Desideriu F" za ukrcaj robe prema svibanjskom ugovoru s naznakom vremena dolaska u Rio Grande 2. kolovoza.

Međutim, potrebno je podvući da Bremer nikad nije izričito zahtijevao produženje roka isporuke za svibanjski ugovor (rok je tekao od 1-31. u mjesecu srpnju), pozivajući se na klauzulu 7 iz GAFTA 64.

Iako se u ovom pitanju (svibanjski ugovor) vodio odvojen arbitražni postupak - u kojem je Bremer također bio odbijen sa svojim zahtjevom - potrebno je citirati klauzulu 28 a iz GAFTA-e 77 na koju se pozivaju Bremer (tužitelji u ovom sporu):

Klauzula 28 a - KRUG: Ako prodavatelj ponovo kupuje od svojeg kupca ili od bilo kojeg od kasnijih kupaca istu robu ili njezin dio, krug će biti uspostavljen u odnosu na tako kupljenu robu, pa se propisi klauzule o neispunjenju (Default Clause) neće primijeniti. Ovisno o uvjetima iz klauzule o zabrani (Prohibition Clause) u Ugovoru, ako roba nije predana (appropriate) ili ako jest predana, a nisu podnešeni (presented) dokumenti faktura (invoices) zasnovani na glavnim ugovornim količinama bit će uglavljeni između svakog kupca i svakog prodavatelja u krugu, uz plaćanje svakog kupca svojem prodavatelju od preteka (excess) iznosa prodavateljeve fakture iznad najnižeg iznosa fakture u tom krugu. Takva uglava treba biti sačinjena 30 dana nakon protoka posljednjeg dana utvrđenog za predaju. Ako bilo koja stranka u krugu počini bilo koji oblik platežne nesposobnosti, a koji je obuhvaćen u klauzuli o neispunjenju (Default Clause) paragraf b, držat će se da je krug razbijen i doći će do primjene klauzule o neispunjenju.

Ukoliko bi se prihvatio zahtjev Bremera za primjenu "klauzule kruga", tada bi Rayner dugovao Bremeru onaj iznos za koji cijena za 1000 t utvrđjena u tzv. srpanjskom ugovoru prelazi cijenu utvrđjenu u svibanjskom ugovoru.

Ovdje sudac Bridge posebno ističe da ne bi trebalo dopustiti Bremeru da oslanjajući se na "klauzulu kruga" o primjeni koje se raspravljalo u ovom postupku iskoriste za indirektno preokretanje odluke u vlastitu korist, kad je već u odvojenom arbitražnom postupku odlučeno protiv njih, tj. odbijeni su sa svojim zahtjevom da namire svoja potraživanja spram Raynera na temelju klauzule kruga.

Na kraju, sudac Bridge ponavlja da prihvaća žalbu i potvrđuje odluku Apelacionog vijeća GAFTA-e (Board of Appeal of GAFTA), uz isticanje postignutog sporazuma među strankama na osnovi kojeg su tužitelji odgovorni za štetu tuženima. Navodi i točan iznos koji tužitelji moraju naknaditi tuženima na ime nastale štete (niži od onog do kojeg se došlo u postupku pred Apelacionim vijećem Arbitraže).

Sa svime upravo izloženim složio se i sudac Tepleman, dajući vlastita obrazloženja o pojedinim pitanjima. Naročito se osvrnuo na nastojanje tužitelja da u svom sporu dođe do primjene "klauzule kruga" prema uvjetima iz GAFTA 77, te ih je i on najodlučnije odbacio, jer je tužitelj u odvojenom arbitražnom postupku o naknadi štete nastale iz ugovora sklopljenog u svibnju 1974. doživio neuspjeh. Stoga su njegova očekivanja da će u postupku pred Apelacionim sudom postići suprotno potpuno neosnovana, zato što je "krug" na koji se odnosila spomenuta klauzula bio prekinut već samim arbitražnim postupkom o svibanjskom ugovoru.

Posljednji je svoja stajališta iznosio sudac Megaw. On je prihvatio sve navode svojih kolega, dajući daljnja pojašnjenja pojedinim momentima u ovom sporu.

(LLR 1979, str.216)

K.V.

Bilješka.- Bitni element ovog spora je način na koji je sačinjen ugovor. Kako danas postoji mnoštvo formularnih ugovora koji pružaju mogućnost da se jednostavno i brzo dodje do sklapanja poslova, a u želji da svi mogući nesporazumi budu otklonjeni, stranke posizu za više tipova

takvih formularnih ugovora. Iako oni s jedne strane pružaju maksimalnu "pokrivenost", ovaj slučaj pokazuje koje su konsekvence do kojih povezivanje većeg broja tipskih ugovora u jedan akt može dovesti.

Nije nam namjera utvrditi kako se kroz praksu ovakvih sporova ukazuje na neadekvatnost u načinu na koji se danas sklapaju ugovori, te da prema tome formularni ugovori ne predstavljaju zadovoljavajuće rješenje, nego da se svrati pozornost na to do kakvih ozbiljnih razmimoilaženja u tumačenju pojedinih klauzula različitih formularnih ugovora može doći. U nastojanju da se poslovi oko sklapanja ugovora pojednostave i ubrzaju, stranke gube mnogo vremena (i sredstava!) na utvrđivanje pravilnih tumačenja pojedinih odredaba tako sačinjenog ugovora. Držimo da je ova presuda i za našu praksu interesantna zbog toga što problemi u vezi sa stavljanjem na raspolaganje brodskog prostora kod predaje FOB nisu često predmetom sudskih sporova. Zanimljivo je i to kako je ovaj spor vođen kroz četiri instance, iako će sada, vrlo vjerojatno, ako se inozemne stranke budu poslužile ovlaštenjima iz Arbitration Act 1969 moći smanjiti postupak na jednu ili dvije instance. Zaključno, treba napomenuti i to da su u arbitražnom postupku kupci kao tužitelji uspjeli sa svojim tužbovnim zahtjevom protiv prodavatelja kao tuženih. Međutim, povodom posebnog slučaja ("special case") formuliranog po Apelacionom vijeću Arbitraže, pred redovnim sudom su prodavatelji od tuženih postali tužitelji, jer su oni napadali (pred redovnim sudom) judikat Apelacionog vijeća Arbitraže. Mi smo se držali u prikazu presude naziva stranaka koje su imale pred redovnim sudom.

K.V.